

Metody antropologie II

Odhad pohlaví

1

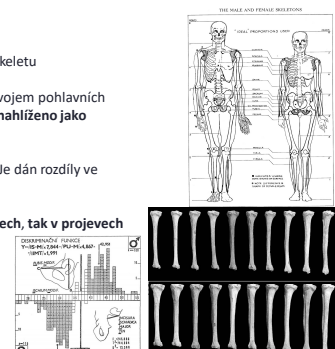
Základy

Metody vycházejí z pohlavní dvojitvarnosti skeletu

Určuje se tzv. **somatické pohlaví** – dané vývojem pohlavních orgánů a sekundárních pohlavních znaků – **nahlíženo jako diskrétní znak**

Dimorfismus je relativně malý, ale „všude“. Je dán rozdíly ve velikosti, ontogenezi a funkci

Typické je překrývání se znaků **jak v rozměrech, tak v projevech**

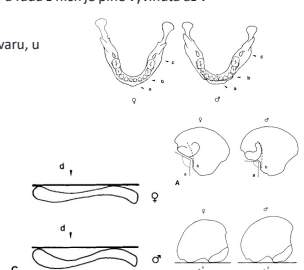

2

Základy – nedospělí jedinci

- o používané znaky se vyvíjejí v průběhu puberty a řada z nich je plně vyvinuta až v dospělosti
- o dětská trajektorie vede obvykle k ženskému tvaru, u pánevních kostí je tomu ale naopak!!!
- o odhad se nedoporučuje a obvykle neprovádí

Schutkowski 1993
Část KS: os illium, mandibula
Metody: 7 znaků
Populace: UK rok úmrtí ca 1729-1852 (kolekce Spitafields, bližší nespecifikováno)
Spolehlivost: původní populace 81,6 %; původní Chileané <1500 **74,1 %** (Sutter 2003)

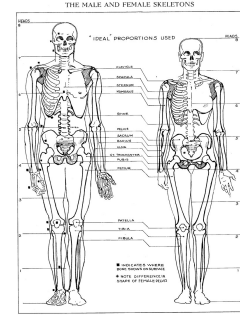
3

Problémy – mezipopulační rozdíly v dimorfismu

- o populace se liší v expresi znaků a ve velikosti – **projev dimorfismu jsou populačně závislé**
- o odráží stabilitu populace a její zdravotní stav při nepříznivých podmínkách (podvýživa, stres atd.)

všechny země evropských regionů	muži		ženy	
	průměr	směrodatná odchylka	průměr	směrodatná odchylka
východní Evropa	332	5,80	363	5,50
střední Evropa	171	5,80	166	6,10
západní Evropa	181	6,10	169	6,40
jihovýchodní Evropa	173	5,80	162	5,80
Česka republika	178	6,82	164	6,80
Česka republika 2011	168	7,20	166	6,50

(Kovářík 2011)

4

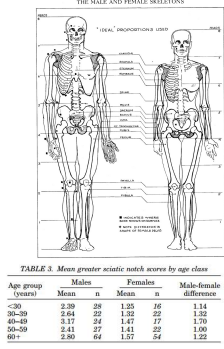
Další problémy

- o neúplnost nálezů – fragmentárnost
- o hodnocení některých znaků je závislé na zkušenosti pozorovatele
- o znaky se mohou v průběhu dospělosti měnit

incisura ischiadica major se s rostoucím věkem stává maskulinnější (Walker 2005)

lebka s věkem získává maskulinější charakter (White & Folkens 1991)

postkraniální skelet u obou pohlaví může získat na robustnosti (Pfeiffer 1980; Ruff & Jones 1981; Simmons et al. 1985)

Age group (years)	Males		Females		Male-female difference
	Mean	n	Mean	n	
<30	2.39	28	1.35	16	1.14
30-39	2.64	22	1.52	22	1.12
40-49	3.17	24	1.47	17	1.70
50-59	2.41	27	1.41	22	1.00
60+	2.80	64	1.57	54	1.22

(Walker 2005)

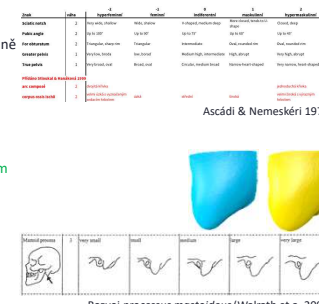
5

Metody podle typu vstupních proměnných

Vizuální znaky (morfoskopické)

- o cenné jsou zejména znaky, které jsou stabilně dimorfní napříč populacemi a časem
- o čím lepší je popis projevu znaku v původní studii, tím lépe – zmenšuje se nejistota
- o je lepší použít co nejvíce znaků
- o **více závislé na zkušenosti hodnotitele**
- o **dovolují komplexní posouzení tvaru s větším zaměřením na tvarovou složku**

Ascádi & Nemeskéri 1970

Rozva) *processus mastoideus* (Walrath et al. 2004)

6

Metody podle typu vstupních proměnných

Metrické znaky (kvantitativní, morfometrické)

- vyjadřují ve velkém velikostní variabilitu
- tradiční metody, založené na **přímých nebo obloukových mírách** často pracují s **robusticitou (šířka) a velikostí (délka)** – větší souvislost a **mezipopulační variabilitou a sekulárními trendy**
- redukce nesené tvarové informace
- ne tak závislé na zkušenostech při striktním dodržení postupů
- tradičně statisticky propracovanější

(Petaros et al. 2015)

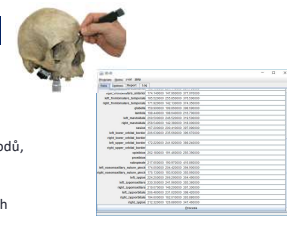
lineární vzdálenosti (Murail et al. 2005)

7

Metody podle typu vstupních proměnných

Geometrická morfometrie

- od konce 80. let 20. století, od konce 90. let v antropologii
- kvantifikace tvarových rozdílů
- 2D souřadnice bodů, 2D křivky, 3D souřadnice bodů, 3D povrchy
- více pro celkové hodnocení tvarové variability populace, ale čím dál více v prakticky zaměřených forenzních programech

8

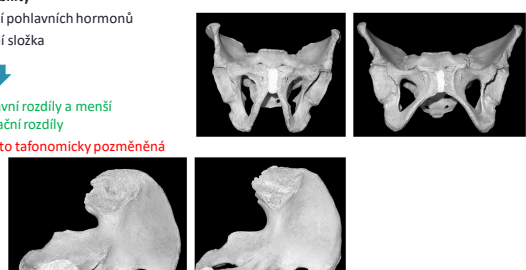
Segmenty KS - pánev

Zdroje variability

- působení pohlavních hormonů
- velikostní složka

↓

velké pohlavní rozdíly a menší mezipopulační rozdíly
křížká, často tafonomicky pozměněná

(Scan & Steyn 2013)

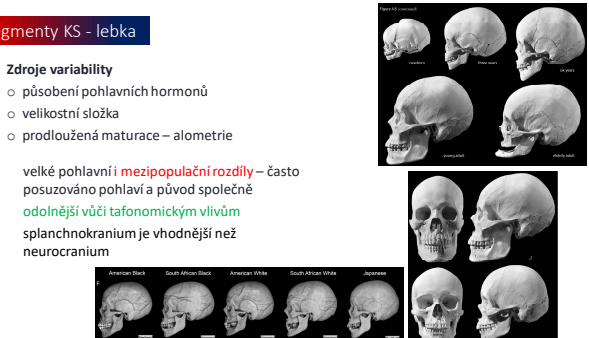
9

Segmenty KS - lebka

Zdroje variability

- působení pohlavních hormonů
- velikostní složka
- prodloužená maturace – alometrie

velké pohlavní i **mezipopulační rozdíly** – často posuzováno pohlaví a původ společně
odolnější vůči tafonomickým vlivům
splanchnokranium je vhodnější než neurocranium

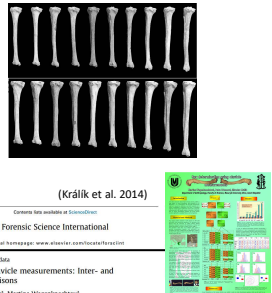

10

Segmenty KS – postkranální skelet (mimo pánev)

Zdroje variability

- významná velikostní složka
- velké mezipopulační rozdíly
- publikována vysoká spolehlivost, srovnatelná s lebkou nebo pávní, ale často selhávají při použití mimo referenční populaci
- je se s tím ale možno vyrovnat, pokud o populaci máme další informace
- šířkové rozměry jsou významnější než délkové

(Králík et al. 2014)

Forensic anthropology population data
Sex assessment using classic measurements: Inter- and intra-population comparisons
Miroslav Králík, Petra Ušaková, Martina Wągliń-Boczková
Department of Anthropology, Faculty of Science, Masaryk University, Brno, Czech Republic

11

Segmenty KS – obecné správnosti odhadu

	Krogman 1939	Stewart 1948, 1951	Duric et al. 2005
celý skelet	100%	90-95%	100%
lebka	92%	80%	
postkranial	98%		
lebka + pánev	98%		
pánev	95%	90-95%	
dlouhé kosti	80%		

- často jen odhadnuto
- často ovlivněno vysokým zastoupením mužů ve vzorcích

12

Lebka – vizuálně hodnocené znaky – Walrath et al. 2004

Trait	Weight	Sexualities				
		Hypermasculine (M)	Feminine (F)	Indeterminate (I)	Masculine (M)	Hypermasculine (M)
Glabella	3	smooth	slightly obtained	defined	marked	massive, prominent
Mental process	3	very small	small	medium	large	very large
Nuchal plane	3	smooth	slightly wavy	traces of nuchal lines	marked lines and occipital crest evident	marked lines and occipital crest
Zygomatic process of the temporal	3	very thin and low	thin and low	medium	thick and high	very thick and high
Superciliary arches	3	smooth	slightly depressed	defined, marked	marked	very marked

25

Lebka – vizuálně hodnocené znaky – Walrath et al. 2004

Trait	Weight	Hypermasculine (M)	Feminine (F)	Indeterminate (I)	Masculine (M)	Hypermasculine (M)
Frontal and parietal sutures	2	marked	medium	medium	medium	marked
External occipital protuberance	2	smooth	slightly	medium	medium	very marked
Zygomatics	2	very low, smooth surface	low, smooth surface	medium, irregular surface	high, angular surface	very high, angular surface
Frontal profile	1	vertical	slight vertical	little inclined	medium inclined	strongly inclined
Orbital form	1	very round, sharp border	round, sharp border	medium border	medium border	rounded border

$IS = \frac{\sum(score \times weight)}{\sum weight}$ Pokud IS vyjde ± 0,2, hodnoti se jako indiferentní

26

Lebka – metrické znaky - COLIPR

Publikace: URBANOVÁ, Petra a Miroslav KRÁLÍK, 2008. *COLIPR (Coordinate-based Legal Investigation Program)*. Brno: Masarykova univerzita.

Součást KS: lebka

Metoda: metrická, míry nebo až 22 prostorových souřadnic

Vybavení: posuvné měřidlo, PC, případně digitizér

Populace: sbírky z Coimbrы a Lisabonu, Pachnerova sbírka (19. a 20. století)

Celková senzitivita: Brazilci asijského původu 87,5 %, Brazilci evropského původu 60 %, Brazilci afrického původu 83,1 %, Brazilci smíšeného původu 84,4 % (Urbanová et al. 2014)

Výhodou je jasně definovaný evropský vzorek. Je potřeba respektovat jeho dataci – ca přelom 19. a 20. století.

Změření rozměrů, registrace souřadnic → Vyplnění tabulky → Diskriminační skóre spolu s diagnózou

27

Dolní čelist – Loth a Henneberg 1996

LOTH, S.R. a M. HENNEBERG (1996). Mandibular ramus flexure: A new morphologic indicator of sexual dimorphism in the human skeleton. *American Journal of Physical Anthropology* 99, 473–485.

Součást KS: dolní čelist

Metoda: vizuální – hodnocení průběhu zadního okraje *ramus mandibulae*

Populace: Afrika – jedinci afrického původu z Dartovy kolekce

Celková senzitivita: Loth & Henneberg et al. (2006) – Jihoafrické afrického původu (Dartova sbírka) 99 % (patologické dolní čelisti 91 %), US evropského původu 91,7 % US afrického původu 92,4 %, US domorodí 90,6 %; Balci et al. (2005) – moderní Turci 85,8 %

Vizuální zhodnocení znaků → Přiřazení jednoho z pohlaví

28

Dolní čelist – Loth a Henneberg 1996

Zakřivení *ramus mandibulae* na úrovni okluzní roviny stoliček

Zadní okraj je zakřivený (konkávní) na úrovni okluzní plochy stoliček

Zadní okraj je rovný, případně zakřivený v oblasti pod krčkem

Vizuální zhodnocení znaků → Přiřazení jednoho z pohlaví

29